

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ГР. ПЛОВДИВ, УЛ. „Г. С. РАКОВСКИ“ № 24. НАУЧНИ РЕЗУЛТАТИ И ПРАКТИЧЕСКИ РЕШЕНИЯ

Десислава Давидова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Докладът представя резултатите от археологическото проучване на обект в гр. Пловдив. Описва прилагането на Закона за културното наследство по отношение на откритите структури и материали. Обектът представлява стандартен пример от практиката, когато не са разкрити значими находки и се пристъпва към осъществяване на инвестиционните намерения. Публикуването на резултатите и материалите от проучването илюстрира един от начините за допълване на информацията за развитието на античния град Филипопол, като спомага за формирането на концепция за охранителните зони и дейности при застрояването на градски територии от подобен тип.

Ключови думи: археологически проучвания, практика, научна обработка.

Въведение

Съвременният Филипопол е сред емблематичните примери за селище с почти непрекъснато развитие през последните 8000 години. Освен това градът в значителната си част се е развивал във вертикал. Наслагването на културни пластове и деструкции покриват цялата територия на археологическия резерват (или защитена зона). Стремещът към запазване на стойностните открития се среща с реалността, развитието и животът на града не могат да спрат. Основната дилема е докъде са границите на необходимото и допустимото. Къде се намира границата на хармоничното, но и законосъобразно решение при вземане на решение за запазване или след прецизно документиране даване път на ново строителство или благоустрояване. Идеята на настоящия материал е да покаже типичен пример на законосъобразно решение и практически подход за освобождаване на терен за строителство след провеждане на археологически проучвания.

Методология на изследването

Обектът представлява типичен пример за прилагане на законодателството, свързано със застрояването в охранителни зони или в такива с особен режим на наблюдение. Към настоящия момент

съществува компактна територия, обхващаща централната градска част на Пловдив, която е поставена под юридическа защита по Закона за културното наследство (ЗКН). Тази част е структурирана в осем групови недвижими културни ценности и прилежащите им охранителни зони. В нея са обхванати и единични недвижими културни ценности на града, общо над 700, като пет от тях са представители на църковното и градинското изкуство, заедно с охранителните си зони.

Проученият имот попада в границите на т.нар. Историческа зона „Филипопол – Тримонциум – Пловдив“, чийто статут на „групов археологически и архитектурно-строителен паметник на културата и паметник на урбанизма и културния пейзаж“ (по терминологията на отменения ЗПКМ) е определен с решение на Националния съвет за опазване на паметниците на културата (НСОПК) от 22.05.2000 г. – Протокол № 5/2000 г., одобрен от министъра на културата. В нейните граници са включени групови недвижими културни ценности (ГНКЦ), като „Старинен Пловдив“, ансамбли, обектите на градинското и парковото изкуство и охранителните им зони. За историческата зона „Филипопол – Тримонциум – Пловдив“ като част от режима за опазване са приети „обща предписания“ (Протокол № 5/2000 г. на НСОПК) [Konceptia za prostranstveno razvitie na obshtina Plovdiv, 2015, s. 138, bel. 1].

В Закона за културното наследство са регламентирани случаите, при които се извършват теренни археологически проучвания. В градските зони с доказано съществуване на културни пластове от по-ранни епохи се прилагат изискванията на чл. 161, който гласи:

„Чл. 161. (1) (Изм. – ДВ, бр. 89 от 2018 г.) Осъществяването на инвестиционни проекти на физически и юридически лица в територии, за които има данни за наличие на археологически обекти, задължително се предхожда преди началото на строителните работи от спасителни теренни археологически проучвания, с които се установява дали няма да бъдат засегнати или нарушени археологически обекти.

(2) В процеса на строителните дейности се провежда наблюдение от археолози. В случай на откриване на археологически обекти се прилагат чл. 148 и 160“ [Darzhaven vestnik, 13 mart 2009, bel. 2].

Резултати

Настоящото археологическо проучване се проведе през месец ноември 2019 г. Обектът е с административен адрес ул. „Г. С. Раковски“ № 24, гр. Пловдив. Теренът представлява частен имот с

площ 160 м², ситуиран в централната част на съвременния град и в обхвата на укрепената зона на античния град Филипополис [1, с. 144].

Археологическото проучване обхваща площ от около 100 м² поради изискване на конструктора да се направи отстъп на нивото на строителната кота 158.83 – 3,50 м от съседната сграда, разположена южно от имота, и 1 м от улицата, ограничаваща имота от север.

След разчистване на съвременния насип, представляващ отлагане на строителни и битови отпадъци, се появиха деструкции от различни стопански и пътни структури.

В източната част се констатираха зид с размери: височина – 2,30 м, и ширина – 1/1,10 м, и два строителни периода – римски и късноантичен. Първият представлява субструкцията, чиято спойка е от бял хоросан и с размери 75 x 90 см, а вторият е суперструкцията, изградена от ломени камъни, споени с розов хоросан. Зидът се развива в посока изток-запад под съвременната улица „Г. С. Раковски“. Зидът е използван през Късната античност и Ранното средновековие като част от стопанско помещение. Освен него при застрояването на пространството са употребени два бордюрни и няколко квадратни блока, допълнени с ломени камъни с различни размери, под които не бяха открити други структури. Достигнатият стерилен пласт е на кота 157.27. В тази част се констатираха две подови нива. По-ранното е съставено от розов хоросан, примесен с тухлени фракции и керамични фрагменти от Късната античност, а върху него е пласт, подобен на замазка, съставен от глинеста субстанция с примеси от въглени и със сиво-жълт цвят. В северозизточната част на това пространство, използвано вероятно за стопански дейности, се констатираха останки от печка, изградена от тухли и хоросан, която в по-късен период се е превърнала в огнище с елипсовидна форма, ограничено от камъни и керамични фрагменти, споени от хоросанов пласт с розов цвят, наситен с въглени и пепел.

В централната част на терена се констатираха различни по тип и хронология вкопавания, в чиито насипи се откриха разнородни керамични фрагменти, тухли, керемиди и остатъци от хоросан и мазилка.

Най-дълбоко е вкопаването от съвременната епоха – средата на XX век, осъществено чрез изграждане на септична яма, запълнена с пясък (баластра). То достига почти до стерилния пласт. Диаметърът на дъното на ямата е 1,30/1,40 м, а запазената височина е 1,20 м.

По време на проучването се откриха деструкции от антична улична мрежа – кардо. Проекцията му в западната част на терена се доказва чрез откритите бордюри с размери 257 x 30 x 55 см, квадратни блокове с грубо оформление и различни размери, както и силно

деструктирала подложка. През Късната античност и Ранното средновековие бордюрният и квадратите блокове, както и други по-големи ломени камъни са били преизползвани за оформяне на пространства с временен или стопански характер. Подложката на улицата, съставена от средно големи ломени камъни, е използвана за изграждане на подово ниво, като са добавени по-дребни ломени камъни, а за спойка е използван розов хоросан, примесен с тухлени фрагменти. Проучената площ от това ниво е около 10 м². Обхваща сектор с правоъгълна форма непосредствено до западния профил на терена, като се развива в западна посока, в неподлежаща за археологическо проучване зона.

Източно от тези деструкции се констатира помещение от късноантичната и ранната средновековна епоха, чието подово ниво представлява глинеста замазка с примеси от въглини. Проучванията в дълбочина показаха множество наслоявания и етапи от използване на пространството, предимно от епохата на Късната античност, без да бъдат констатирани археологически структури. Достигнатото ниво на стерилния пласт в тази зона е на кота 156.84.

Обобщената констатация за проучването на обекта показва, че са разкрити и документирани фрагментарно запазени структури от четири строителни периода, описани, както следва:

- Съвременна епоха, XIX – XX век, представена от кръглата структура – септична яма;
- Ранно средновековие, VI век, регистриран чрез огнище и фрагменти от керамика;
- Късна античност, разделена в два подпериода:
 - ✓ V – VI век, глинена трамбовка със сиво-жълт цвят като подово ниво и каменни деструкции в квадрати B1 и B2;
 - ✓ IV – V век – констатиран чрез суперструкцията на зида, проучен в източния сектор на терена, квадрат E1, изградена от ломени камъни със спойка от розов хоросан; подовото ниво е от розов хоросан, регистрирано в същата зона; както и подовото ниво от розов хоросан, регистрирано в квадрати A1, B1 и B2 (вж. фиг. 1);
- Римска епоха, II – III век – субструкцията на зида, проучен в квадрат E1, изградена от ломени камъни, споени с бял хоросан до нивото на бермата, височина – 0,73 м, ширина – 1 м.

Фиг. 1. Застроено пространство в квадрат D-EI, поглед от запад

Важен фактор за датирането на откритите археологически структури представлява обработеният керамичен материал, който, макар и с масов характер, в съпоставка със стратиграфските наслоявания показва основните хронологични периоди на активна дейност в района (вж. фиг. 2).

Инвентирани са общо 23 броя находки:

1. Глинени пулове, 3 бр.
2. Фрагментирана бронзова апликация
3. Бронзова монета, V век, 3 бр.
4. Бронзова монета, османска, XIX век
5. Фрагмент от костна игла
6. Фрагмент от устие на стъклен съд, IV – VI век
7. Дръжка на амфора, родоски тип, I век, 2 бр.
8. Капак на амфора, III – IV век
9. Столче на амфора, IV – VI век
10. Бронзови монети, IV – VI век
11. Каменно бойно топче.
12. Фрагмент от дъно на стъклен съд, IV – VI век
13. Фрагмент от теракота, III – IV век
14. Бронзова халка

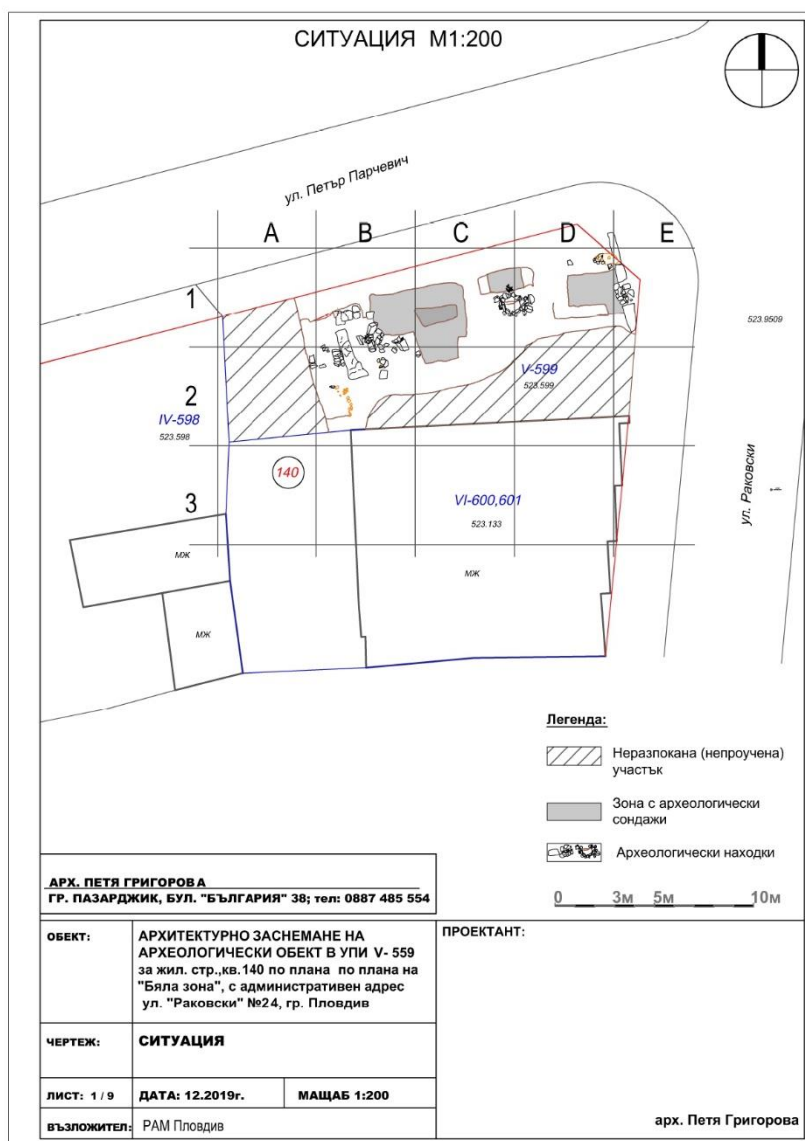
- 15.Фрагмент от керамичен алтар, III – IV век
- 16.Кръгла глинена тежест, рибарска
- 17.Каменно чукало
- 18.Керамична лампа, III – IV век
- 19.Езиче от тока

Фиг. 2. Антична лампа, III – IV век

Според проучените археологически структури, откритите находки и обработения масов керамичен материал се налага изводът, че тази част от съвременния град представлява зона на постоянно местообитаване от Античността до съвременната епоха.

При проведеното спасително археологическо проучване се разкриха деструкции на археологически структури от римската епоха, преизползвани за стопански помещения от временен характер или за зони с такава дейност в по-късни епохи. Разкритите структури имат научна стойност, но нямат експозиционна такава (вж. фиг. 3). Съобразно тази научна оценка и резултатите от археологическите разкопки комисията от Министерството на културата освобождава терена за инвестиционни намерения. Проучванията са докладвани по време на годишните отчети пред НАИМ-БАН през 2020 г. [2, с. 801 – 803]

Фиг. 3. Общ план на археологическото проучване с разкритите структури (арх. Петя Григорова)

Изводи

Това е стандартният процес, през който преминават голяма част от проведените археологически проучвания в обекти без значителни структури или с такива, чието запазване е невъзможно по обективни причини. В това определение се включват всички видове деструкции,

компрометиран структури и културни пластове, частично запазени съоръжения и неподлежащи на реставрационно-консервационни дейности обекти.

Заклучение

Пловдив е един от малкото градове, чиято многопластова история се проследява до праисторическата епоха. Понякога това изисква проучване на дълбочина почти до 8 метра. В продължение на повече от 140 години всеки проучен квадратен метър от площта на града помага за попълването на неговата история. Резултатите от подобни на настоящия обект проучвания имат научен принос и помагат да се изясняват границите на селищните и градски центрове. Чрез тях се изясняват характеристиките на различни дейности, занаяти, обществени и частни сгради, обособени в отделните антични и средновековни обекти. В конкретния случай проучените структури и находки намират своята интерпретация в контекста на други изследвани обекти в района и допълват концепцията за развитието на античния и средновековния град Филипопол. Въпреки обществената нагласа за свръхинтерпретация на всеки зид или структура, за да се развива съвременният град, е необходимо да се правят компромиси. Затова приетата законова и нормативна база допуска възможност в такива имоти да бъде осъществено ново строителство. Проучванията върху тях попълват базата от данни и при достатъчно натрупване на масов и друг материал, както и на комплектуване на археологическата документация опазването на културното наследство е гарантирано. При сегашното развитие на технологиите ще бъде възможно създаването на вероятни модели на града през различните исторически епохи. Основата за това е изготвянето на необходимата комплексна историческа, археологическа и техническа документация [3].

В този смисъл допускането на ново застрояване не представлява нарушение на идеята за съхраняване на историческото ни наследство. Важно е да се предлага проверена и научнообоснована информация за широката общественост по тази тема. Прекалено много са „сензационните“ или „драматичните“ случаи на разрушаване и безстопанственост, чрез които се обезмислят усилията на общински ръководства и музейни екипи за опазване и социализиране на археологическото наследство. Мнозинството от тях не почиват на достоверни данни, но разстройват обществото и предлагат изкривена картина. За съжаление, не срещат справедлив и ефективен отпор. Такъв могат да предложат квалифицираните музейни специалисти чрез по-активни медийни изяви.

Бележки

¹ **Kontseptsiya** za prostranstveno razvitie na obshtina Plovdiv 2015 – 2025 g., obyasnitelna zapiska. BULPLAN OOD, Sofia, Sofia – Plovdiv, septemvri – oktomvri 2015 g. http://plovdiv.bulplan.eu/_docs/KPRO_PLOVDIV_RESUME.pdf (6 septemvri 2021).

[**Концепция** за пространствено развитие на община Пловдив 2015 – 2025 г., обяснителна записка. БУЛПЛАН ООД, София, София – Пловдив, септември – октомври 2015 г. http://plovdiv.bulplan.eu/_docs/KPRO_PLOVDIV_RESUME.pdf. (6 септември 2021).]

² **Zakon** za kulturnoto nasledstvo, 2009 g., posledni izmeneniya 2020 g. – V: *Darzhaven vestnik*, br. 19 ot 13 mart 2009 g., posledno izm. *Darzhaven vestnik*, br. 17 ot 26 fevruari 2021 g. <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135623662> (6 septemvri 2021).

[**Закон** за културно наследство, 2009 г., последни изменения 2020 г. – В: *Държавен вестник*, бр. 19 от 13 март 2009 г., последно изм. *Държавен вестник*, бр. 17 от 26 февруари 2021 г. <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135623662>) (6 септември 2021).]

References/Литература

1. **Bospachieva, M., V. Kolarova.** Plovdiv – grad varhu gradovete. Filipopol – Pulpudeva – Paldin. Sofia: TOLA, 2014.

[**Боспачиева, М., В. Коларова.** Пловдив – град върху градовете. Филипопол – Пулпудева – Пълдин. София: ТОЛА, 2014.]

2. **Davidova, D., Z. Korkutova, G. Sengalevich.** Arheologicheskoto prouchvane na ul. „G. S. Rakovski“ № 24, gr. Plovdiv. Arheologicheski otkritiya i razkopki 2019 g. Kniga 2 (AOR). Sofia: Bulged, 2020, s. 801 – 803. ISSN 2603-3658.

[**Давидова, Д., З. Коркутова, Г. Сенгалевич.** Археологическо проучване на ул. „Г. С. Раковски“ № 24, гр. Пловдив. – В: *Археологически открития и разкопки за 2019 г. Книга 2 (AOP).* София: Булгед 2020, с. 801 – 803. ISSN 2603-3658.

3. **Davidova, D.** Problemi pri dokumentiraneto i digitalizatsiyata na arheologicheskoto ni nasledstvo. – Vuv: *Vtori doktorantski i postdoktorantski cheteniya po problemite na kulturnoto nasledstvo „Mnogolikata nauka – Disciplina Variabilis“*, 2021, Sofia (print).

[**Давидова, Д.** Проблеми при документирането и дигитализацията на археологическото ни наследство. – Във: *Втори докторантски и постдокторантски четения по проблемите на културното наследство „Многоликата наука – Disciplina Variabilis“*, 2021, София (под печат).]

За автора

Десислава Давидова е уредник в Регионалния археологически музей – Пловдив и докторант в Университета по библиотекознание и информационни технологии – София. Проучва проблемите на културното наследство от предримската епоха и възможностите за неговото опазване и експониране.

За контакт с автора: DessislavaDbg@gmail.com

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN PLOVDIV, 24 G. S. RAKOVSKI STR. SCIENTIFIC RESULTS AND PRACTICAL SOLUTIONS

Desislava Davidova

University of Library Studies and Information Technologies

Abstract: The paper presents the results of the archaeological research from an object in the modern town of Plovdiv. It describes the practice of the application of the Cultural Heritage Act with regard to the discovering of constructions and finds. The object represents the standard example from the practice, when there aren't significant structures and finds and the next step is the realization of the investment intentions. The publication of the results and finds of the excavations illustrates one of the ways to add information about the ancient city Philippopolis. It helps to form a concept of the protected areas and activities in the construction of urban areas of this type.

Keywords: archaeological research, practice, scientific processing.

About the author

Desislava Davidova is a curator at the Regional Archaeological Museum-Plovdiv and PhD student at the University of Library Studies and Information Technologies. She is an archaeologist with interests in the problems of the cultural heritage from the pre-Roman times and the possibilities for its preservation and presentation.

To contact the author: DessislavaDbg@gmail.com